

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан філософського факультету

КАРПЕНКО І. В.
(П.І.Б керівника)

“ ”

2024 р

Робоча програма навчальної дисципліни

ПРОЄКТ ПРОСВІТНИЦТВА ТА (ПОСТ)СУЧАСНІСТЬ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) _____

галузь знань _____ 03 гуманітарні науки _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ 033 – філософія _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ Філософія _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____ за вибором _____
(обов'язкова/за вибором)

факультет _____ філософський _____

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

“ 21 ” червня 2024 року, протокол № 11

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Перепелиця О.М.**, доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Протокол № 15 від 19 червня 2024 року

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії
імені професора Й.Б. Шада

підпис Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми

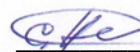
Гарант освітньої програми

підпис Наталія ПОПОВА

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол № 10 від 19 червня 2024 року

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

підпис Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “ПРОЕКТ ПРОСВІТНИЦТВА ТА (ПОСТ)СУЧАСНІСТЬ” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки бакалавр спеціальність 033 філософія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення майбутніх фахівців з ідеями Проекту просвітництва та його філософськими рецепціями, а також поглиблений розгляд просвітницьких проєкцій у контексті (пост)сучасності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є ознайомлення студентів з основними тенденціями розвитку ідей Просвітництва та особливостями їхнього впливу на соціокультурну і політичну ситуацію ХХ–поч. ХХІ ст.; формування у студентів цілісного бачення динаміки західної філософської думки в її розвитку від просвітницького проєкту до стану постмодерну.

1.3. Кількість кредитів 4 (2,5)

1.4. Загальна кількість годин 120 (90)

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	5-й
Семестр	
8-й	10-й
Лекції	
20 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
20 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
80 год.	76 год.
Індивідуальні завдання	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні набути уміння використовувати у професійній діяльності знання традиційних і актуальних проблем сучасної філософії;

отримати знання традиційних і актуальних проблем сучасної філософії; знання основних філософських концепцій, базових категорій, понять філософії;

досягти таких результатів навчання:

розуміти:

специфіку сучасного тлумачення місця і значення філософії Просвітництва;
умови виникнення, зміст та трансформацію основних філософських концептів та концепцій філософії Просвітництва;

вміти: орієнтуватись в основних філософських напрямках, щодо вирішення питання про долю проекту просвітництва;

вести філософський діалог, аргументовано висловлювати власні оцінки щодо перспектив Проекту Просвітництва.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Питання «Що таке Просвітництво?»

«Проект Просвітництва» та його доля в ХХ ст.

Предмет, структура та завдання спецкурсу. Неоднозначність Просвітництва. Сенс питання «Що таке Просвітництво?» Філософія та/як Просвітництво; «що таке сучасна філософія?». Питання про Просвітництво як історичну долю людства (Т. Адорно, М. Хоркхаймер, П. Слотердайк). Просвітництво як тенденція: «діалектика Просвітництва». Просвітництво як модель, епоха, етос, проект. Пайдейя і Енциклопедія. Ескіз відповіді на питання «Що таке Просвітництво?»: від греків до І. Канта, від І. Канта до М. Фуко і П. Слотердайка. Історичність Просвітництва. Негативне визначення Просвітництва: «вихід з-». Загальна доля / приналежність до єдиної історії. Aufklärung і Гаскала; Кант і Мендельсон. Неповноліття: власна провина і відповідальність. «Що таке критика?» Критика, rezonieren та «публічне використання розуму». Філософ-просвітник і влада: «справа» французьких «літераторів» і «справа Гайдеггера». Основні характеристики Просвітництва за Фуко/Бодлером. Просвітництво і Сучасність.

Тема 2. Версії/проекції Просвітництва

Неоднорідність, множинність Просвітництва.

Співвідношення гуманізму і Просвітництва. Різні версії гуманізмів. Гуманізм як есенціалізм; метафізичність гуманізму. Обмеженість гуманізму. Критика гуманізму і «екологія» Просвітництва М. Гайдеггера. Безпритульність і повернення до мови.

Генеалогія Просвітництва М. Фуко: виявлення кордонів Просвітництва. Онтологія себе; герменевтики суб'єкта. Критика як аналіз кордонів і проблематизація / пошук власно(го) Я. Від «le parole» до «il parole».

Поетика і політика: Просвітництво як політичний проект. Проблема місця та сутності поезії. Повернення до міфо-поезії. Філософ між софістом і тираном. Екскурс 3.1: Просвітництво між етичним і естетичним. Етичний розум. Д. Дідро; листи про естетичну освіту Ф. Шіллера. Первинність естетичного за Шіллером.

Від діалектики Просвітництва до деконструкції Просвітництва. Aufheben та différance. Відкладання присутності; критика логоцентризму.

Розрив між чуттєвим і раціональним. Обсенації Просвітництва. Маркіз де Сад і Ш. Фур'є. Загальність публічного; публічне розкриття чуттєвого. Все знати – все бачити – все сказати.

Тема 3. Постсучасні просвітницькі медіації.

(Пост)сучасність Просвітництва.

Неоднозначність префікса «пост-». «Пост-» як продовження і кінцевість; Проект Просвітництва як Проект Модерну. Медіації і медіуми просвітництва. Медіуми мови, грошей і сексу. Просвітництво як фантазм бажання. Від соціальних утопій до утопії кінця соціального. Утопія здійснення всіх можливих утопій.

Тема 4. Проект Просвітництва, культуріндустрія, суспільство спектаклю.

Просвітництво як історія та як постісторія

Зв'язок маніфестації Просвітництва як проекту з формуванням «суспільства спектаклю». Культуріндустрія. Від релігійної/міфологічної до світської/симулятивної

історії/дійсності. Від прогресу до секуляризованої есхатології. Просвітництво: примусовість і емансипація. Сенс, цінність та симулякри історії. Постмодерн: (дис)симуляція Модерну. Просвітництво як інститут і як договір: інститут як стихійна модель (де Сад, Фур'є), договір як раціональний проект (Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Л. фон Захер-Мазох)..

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього го	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	л б.	інд .	с. р.	л		п	лаб.	інд. .	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Питання «Що таке Просвітництво?»	30	4	6			20	20	2	2			16
2. Версії/проекції Просвітництва	30	6	4			20	30	4				26
3. Постсучасні просвітницькі медіації	30	6	4			20	20	2				18
4. Проект Просвітництва, культуріндустрія, суспільство спектаклю	30	4	6			20	20	2	2			16
Усього годин	120	20	20			80	90	10	4			76

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1	Питання «Що таке Просвітництво?»	6	2
2	Версії/проекції Просвітництва	4	
3	Постсучасні просвітницькі медіації	4	
4	Проект Просвітництва, культуріндустрія, суспільство спектаклю	6	2
	Разом	20	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
1	Підготовка до семінарських занять, опрацювання літератури Підготовка тез та виступів з доповіддю	20	18
2	Підготовка відповідей на контрольні питання	20	18
3	Підготовка творчої роботи, реферату, рецензії	20	20
	Підготовка до заліку	20	20
	Разом	80	76

6. Індивідуальні завдання

7. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний, метод проблемного викладу, евристичний, дослідницький, дискусійний

8. Методи контролю

Поточний контроль

- Оцінювання ступеню активності студентів та якості їх виступів та коментарів при проведенні дискусій на семінарських заняттях.
- Оцінювання творчих індивідуальних завдань (рецензія)
- Оцінювання письмових відповідей на теоретичні питання проблемного характеру (контрольна робота).

Підсумковий контроль (іспит)

Перевірка розуміння студентами теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатність творчо використовувати накопиченні знання та вміння.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання					Екзаменаційна (денна)/залікова (заоч.) робота	Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Разом		
15	15	15	15	60	40	100

Критерії оцінювання:

Рахується відвідування і участь у лекціях (до 2-х балів кожна лекція).

Участь в семінарських заняттях передбачає виступи з доповідями, аргументованими коментарями щодо проблем, що обговорюються на семінарі, і передбачає можливість отримати до 10 балів за семінар.

Критерії отримання високої оцінки наступні:

- знання та використання відповідних філософських джерел, різних підходів для аналізу заявленої проблеми;
- повнота відповіді;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами.

Додаткові біли надаються за завчасно підготовлену рецензію джерела зі списку літератури, яка оцінюється до 20 балів. **Критерії оцінки:**

- логічна структура рецензії, яка розкриває особливості побудови і складові змісту тексту першоджерела (1-3 бали);
 - виокремлення ключових концептів, методів, особливостей теоретичної дослідницької авторської стратегії (1-3 бали);
 - підбір актуальних цитат, які висвітлюють, конкретизують зміст першоджерела (1-3 бали);
 - виділення висновків, ключових концептуальних тез автора тексту (1-3 бали);
 - наявність аргументованих власних коментарів і висновків (1-4 бали)
- об'єм рецензованого тексту (до 50 стор. – 2 б., 60-100 стор. – 3 б., понад 120 стор. – 4 б.)

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

Кант І. Відповідь на питання «Що таке Просвітництво? / Пер. з нім. І. Іващенко // <https://blog.wordlix.com/vidpovid-na-pitannia-shcho-takie-> .

Кант І. Відповідь на питання: що таке просвітництво? // «Всесвіт» (Київ). 1989. № 4. С. 135—138.

Пінкер Ст. Просвітництво сьогодні. Аргументи на користь розуму, науки і прогресу. К.: Наш формат, 2019.

Слотердайк П. Критика цинічного розуму: Пер. з нім. К.: Тандем, 2002. 544 с.

Kissinger H.A. How the Enlightenment Ends // The Atlantic. 2018. June. URL: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2018/06/henry-kissinger-ai-could-mean-the-end-of-human-history/559124/>

Yuk Hui, What Begins After the End of the Enlightenment? // e-flux. 2019. January. Journal #96. – Режим доступу: <https://www.e-flux.com/journal/96/245507/what-begins-after-the-end-of-the-nlightenment/>

Допоміжна література

Арендт Х. Джерела тоталітаризму. К.: Дух і літера, 2002.

- Возняк Т.С. Цивілізація очікування // Возняк Т.С. Тексти та переклади. Х.: Фоліо, 1998. С. 231-248.
- Гаєр М. Світ Канта. Пер. з німецької Лесі Харченко. Київ: видавництво «Юніверс», 2007.
- Гуссерль Е. Криза європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. Київ: Ваклер, 1996. С. 62-94.
- Кримський С. Межа тисячоліть – зміна вимірів історії // Вісник НАН України. 1999. № 7. С. 3-12.
- Макінтайр А. Після чесноти: Дослідження с теорії моралі. К.: Дух і Літера, 2002.
- Мамалуй О.О. Кінці без кінця, або ситуація “пост(недо)модерну” // Постметодика. 1996. № 1 (11). С. 2-7.
- Перепелиця О. М. Метафізичний просак: людина між культурою і природою // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». 2012. № 992. С. 34–43.
- Перепелиця О. М. Війна і Просвітництво // Категорії. За результатами Всеукр. Круглого столу «Читання пам’яті Івана Бойченка – 2022. Людина. Історія. Мир і війна». Київ: Знання України, 2022. С. 29-33.
- Склокін, В. Чи існувало українське Просвітництво? Кілька міркувань із приводу незавершеної історіографічної дискусії // Київська Академія. 2014-2015. Вип. 12. С.146-159.
- Слова чоловіків (1790–1793) / Кондорсе, Прюдом ; упоряд. Е. Бадентер [пер. з франц. О. Хоми]. К. : Альтерпрес, 2006.
- Токвіль, А. де. Давній порядок і Революція / З фр. пер. Г. Філіпчук. К.: Юніверс, 2000.
- Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну. – К., 1998.
- D’Entrèves M. P. Between Nietzsche and Kant: Michel Foucault's Reading of What is Enlightenment? [Electronic Resource] // History of Political Thought. 1999. V. 20. № 2. P. 337–356. : URL : <http://ru.scribd.com/doc/101467609/d-Entreves-Maurizio-Passerin-Foucault-on-Kant>.
- Edelstein D. The Enlightenment: A Genealogy. University of Chicago Press, 2010.
- Israel J. Radical Enlightenment: Philosophy and the Making of Modernity, 1650-1750. Oxford; New York: Oxford University Press, 2001.
- Israel J. Enlightenment Contested: Philosophy, Modernity, and the Emancipation of Man. New York: Oxford University Press, 2006.
- Mendelssohn M. Über die Frage: heißt aufklären? // Mendelssohn M. Schriften über Religion und Aufklärung. Berlin, 1989.
- Robertson R. The Enlightenment: The Pursuit of Happiness, 1680-1790. Allen Lane, 2020.
- This Is Enlightenment / Ed. Clifford Siskin, William Warner. University of Chicago Press, 2010.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Навчальні програми кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада: http://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/tpf_program.html
2. <https://chtyvo.org.ua/>
3. Сайт журналу «Філософська думка»: <http://journal.philosophy.ua/news>

Критерії оцінювання:

Рахується відвідування і участь у лекціях (до 2-х балів кожна лекція).

Участь в семінарських заняттях передбачає виступи з доповідями, аргументованими коментарями щодо проблем, що обговорюються на семінарі, і передбачає можливість отримати до 10 балів за семінар. Критерії отримання високої оцінки наступні:

- знання та використання відповідних філософських джерел, різних підходів для аналізу заявленої проблеми;
- повнота відповіді;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами.

Додаткові біли надаються за завчасно підготовлену рецензію джерела зі списку літератури, яка оцінюється до 20 балів. **Критерії оцінки:**

- логічна структура рецензії, яка розкриває особливості побудови і складові змісту тексту першоджерела (1-3 бали);
- виокремлення ключових концептів, методів, особливостей теоретичної дослідницької авторської стратегії (1-3 бали);
- підбір актуальних цитат, які висвітлюють, конкретизують зміст першоджерела (1-3 бали);
- виділення висновків, ключових концептуальних тез автора тексту (1-3 бали);
- наявність аргументованих власних коментарів і висновків (1-4 бали)
- об'єм рецензованого тексту (до 50 стор. – 2 б., 60-100 стор. – 3 б., понад 120 стор. – 4 б.)

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Питання про сутність Просвітництва. Французьке і німецьке просвітництво.
2. Що таке просвітництво? Від І. Канта до М. Фуко.
3. Проект Модерну і Просвітництво. Ю. Габермас.
4. Основні характеристики Просвітництва за Фуко/Бодлером.
5. Aufklärung і Гаскала; Кант і Мендельсон.
6. Сучасні критики просвітництва.
7. Неоднорідність, множинність Просвітництва
8. Діалектика просвітництва.
9. Одисей і просвітництво.
10. Топоси/метанаративи просвітництва.
11. Етичне як топос просвітництва.
12. Естетичне просвітництво.
13. Економічний метанаратив просвітництва.
14. Еротичне як топос просвітництва.
15. Епістемологічна революція і просвітництво.
16. Екологія просвітництва.
17. Просвітництво і гуманізм.
18. Культура постмодерну і дух просвітництва.
19. Культурна індустрія: просвітництво і капіталізм.
20. Суспільство спектаклю і проект просвітництва.
21. Постсучасні просвітницькі медіації.
22. Просвітництво як фантазм бажання. Від соціальних утопій до утопії кінця соціального.